

ПАМ'ЯТІ ВІКТОРА ФЕДОРОВИЧА ПЕТРУНЯ

6 січня 2005 р. на 83-му році життя після важкої хвороби пішов від нас відомий український учений, кандидат геолого-мінералогічних наук, член Одеського археологічного товариства Віктор Федорович Петрунь.

Народився В.Ф. Петрунь 1 лютого 1922 р. у м. Одеса у родині викладачів та науковців. Його батько — Федір Євстафійович Петрунь (1894—1963 рр.) — був помітною постаттю в українській науці та автором низки праць зі сходознавства, географії та історичної картографії. Він був репресованим у справі «офіцерської контрреволюційної організації», засланим на Соловки (1932—1937 рр.), а після війни до кінця життя працював на геолого-географічному факультеті Одеського державного університету.

Сам Віктор Федорович у 1939 р. вступив до Ленінградського гірничого інституту, закінчити навчання в якому йому вдалося лише 1952 р. Річ у тому, що в 1940 р. його призвали на службу до військово-морського флоту. В.Ф. Петрунь пройшов усю війну, захищаючи Ленінград та отримавши нагороди: ордени «Червоної Зірки» і «Вітчизняної війни» 2-го ступеня, медалі «За бойові за-

слуги», «За оборону Ленінграда» тощо. Після навчання в аспірантурі він успішно захистив кандидатську дисертацію щодо олов'яно-рудного родовища Південного Примор'я на Далекому Сході.

Саме на початку 1950-х рр. розпочалися численні експедиційні дослідження Віктора Федоровича, що охопили Північний Казахстан, Східний Сибір, Центральну Азію та інші регіони колишнього СРСР. Звичайно, краще за все він знав землі України, проводячи багаторічні дослідження у степовій зоні, Закарпатті та в Криму. У 1956 р. В.Ф. Петрунь переїхав до Кривого Рогу, де до 1970 р. викладав низку дисциплін у місцевому гірничорудному інституті. Лише 1971 р. науковець повернувся на батьківщину, де працював в Одеському філіалі Інституту інженерно-технічних досліджень при Державному будівельному комітеті УРСР (протягом останніх років — головним спеціалістом з геології). У 1983 р. вийшов на пенсію і саме тоді майже виключно зосередився на археології.

Уже під час своїх перших експедицій В.Ф. Петрунь знайшов первісні пам'ятки, залишивши помітний слід в історіографії археологічної науки Російської Федерації і Казахстану. Ще більше стоянок та давніх поселень дослідник знайшов в Україні. З них назвемо лише відкриття раннього, середнього палеоліту і мезоліту в Криму та Закарпатті. Крім того, як польовий геолог В.Ф. Петрунь професійно описав геоморфологію і стратиграфію, продатувавши низку відомих стоянок кам'яної доби — Велику Акаржу, Анетівку II і XIII, Михайлівку (Білолісся), Миргородське місцевозташування, Гіржеве, Олексіївку та ін. Деякі з цих датувань після отримання абсолютних дат виявилися точнішими, ніж ті, що раніше пропонували археологи. Цікаво, що в 1989—1990-х рр. учений почав використовувати під час розвідок такий нетрадиційний для археології метод, як біолокація. Остання показала свою високу ефективність у виявленні деталей давнього ландшафту, а також під час попереднього дослідження значних курганних насипів.

Найбільший внесок В.Ф. Петрунь зробив у розвиток окремого напрямку науки — археологічної петрографії, яка значно розширює пізнавальні можливості археологічних досліджень. Вчений не лише знайшов місце археологічної петрографії в науковій систематиці, а й розробив її методичну базу і дослідив історію. Сутність археологічної петрографії полягає у визначенні виду тієї чи іншої кам'яної або мінеральної сировини, використаної для виготовлення артефактів, та встановленні місця її походження. Однією зі складових цієї наукової дисципліни, яка розвинулася на перетині історичної та природничої наук, є складання карт родовищ різних видів сировини. Шукаючи матеріали для них, учений під час своїх літніх відпусток за власні кошти зібрав багатотисячну колекцію петрографічних зразків, яку ще за життя подарував Одеському археологічному музею НАН України. Проте повні результати цього картографування йому, на жаль, опублікувати не вдалося.

Нині вже неможливо уявити археологію України та сусідніх країн (Молдови, Росії) без петрографічно визначених В.Ф. Петрунем матеріалів низки відомих пам'яток — від палеоліту до середньовіччя, які почасти супроводжувалися даними спеціальних аналізів. Наведімо найголовніші з них за періодами: ранній палеоліт (Рокосово тощо), пізній палеоліт (Велика Акарка, Анетівка II, Міра, Ліски, Івашків VI, Михайлівка), мезоліт (Фронтове, Абузова Балка, Добрянка), неоліт (Гіржеве), енеоліт (Майданецьке, Березівська ГЕС, Усатове), доба бронзи (Воронівка II, Струмок III, Виноградний Сад, Безіменне I і II), античність (Ольвія, Березань, Ніконій, Тіра, Молога). Крім того, слід згадати його ви-

значення речей з окремих кладів (Кетрошицький, Корбунський), а також деяких категорій джерел (бойові сокири, ливарні форми, будівельні матеріали тощо). Більшу частину з них опубліковано, але значна кількість визначень, зроблених на прохання багатьох археологів, відома здебільшого з їхніх попередніх повідомлень і очікує «свого часу». Петрографічні визначення В.Ф. Петруня дали змогу зробити багато важливих висновків історичного характеру. Вони стосуються переважно встановлення різних контактів мешканців окремих поселень і цілих районів (сировинних, обмінно-торговельних тощо), а в деяких випадках — навіть шляхів конкретних міграцій і переселень груп населення.

Крім геолого-стратиграфічних, геоморфологічних та петрографо-мінералогічних, у доробку В.Ф. Петруня можна знайти праці, присвячені історії використання мінералів та гірських порід у первісній техніці, дослідженню складу валких домішок у кераміці, остеологічним матеріалам і навіть значенню археологічних ознак у становленні ноосфери Землі. Загалом цей список, не враховуючи спеціальних геолого-мінералогічних та інженерно-геологічних, налічує понад 100 праць, з яких значна кількість була надрукована у провідних фахових часописах та серійних археологічних виданнях. Отже, внесок В.Ф. Петруня в археологію слід оцінити як дуже значний, різноманітний, але, на жаль, поки що належно не оцінений.

Світла пам'ять про Віктора Федоровича — самовідданого науковця, фахівця та ерудита, а також добру, чуйну і високоінтелігентну людину — на довгі роки залишиться в серцях усіх археологів, які його знали, і назавжди — в історії археологічної науки.

Г.Ю. Івакін, Л.А. Яковлева, Ф. Джинджан

КРУГЛИЙ СТІЛ «АРХЕОЛОГІЯ УКРАЇНИ І ФРАНЦІЇ» — «LES REGARDES CROISÉES DES ARCHEOLOGES UKRAINIENS ET FRANÇAIS»

19 листопада 2004 р. у Конференц-залі Президіуму Національної Академії наук України під егідою Інституту археології НАН України та Посольства Франції в Україні відбувся круглий стіл: «Археологія України і Франції» — «Re-

© Г.Ю. ІВАКІН, Л.А. ЯКОВЛЕВА, Ф. ДЖИНДЖАН, 2005

gardes croisés archéologues ukrainiens et français». Організаторами його були з українського боку, від Інституту, — заступник директора з питань науки, докт. істор. наук Г.Ю. Івакін та ст. н. с., канд. істор. наук Л.А. Яковлева; з французького, від Посольства Франції в Україні, — радник з питань культури та співробітництва пан